

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Till Matilda Ernkrans, Minister för högre utbildning
och forskning

GU 2020/2824

Svenska lärosätens deltagande i Europauniversitets-initiativet och etableringen av det europeiska utbildningsområdet

Inledning

Svenska universitet och högskolor har varit framgångsrika i den hårda konkurrensen inom ramen för EU-kommissionens utlysning *European University Initiative (EUI)*. I dagsläget ingår elva svenska lärosäten i denna typ av allianser. Vissa av dem är ämnesmässigt breda medan andra fokuserar på specifika områden. Sammantaget finns 41 beviljade allianser i Europa bestående av närmare 280 medverkande universitet. Med andra ord har utlysningen fått ett betydande genomslag. EUI står också på agendan för det kommande mötet med Director Generals for Higher Education den 4 november i Bryssel. Samma dag anordnar dessutom EU-kommissionen ett webinarium på temat där rektorer för svenska lärosäten deltar.

EUI syftar till att skapa allianser mellan europeiska lärosäten med det uttalade målet att prova nya former av utbildnings- och forskningssamarbeten och därigenom stärka det europeiska universitetsväsendets internationella konkurrenskraft. Utlysningen tillkom som ett resultat av ett initiativ som togs av president Macron hösten 2017 och är tydligt kopplad till utvecklingen av *European Education Area (EEA)* som EU-kommissionen vill se förverkligad till 2025. På nationell botten finns även tydliga paralleller mellan EEA och regeringens mål om att stärka Sverige som kunskaps- och forskningsnation. Till sammanhanget hör också Rådets uppmaning till medlemsstaterna från oktober 2019 att:

- säkerställa en lämplig operativ miljö [för Europauniversiteten] genom att på bästa sätt utnyttja tillgängliga resurser och vidta lämpliga åtgärder för att vid behov undanröja eventuella lagstiftningsrelaterade och andra hinder på nationell nivå, [samt]
- använda erfarenheterna och lärdomarna från pilotinitiativet Europauniversitet som underlag för politikens utformning och vidareutvecklingen av relaterat utbildningssamarbete, och genom att undersöka behovet av att föra fram lämpliga strategier för Europauniversiteten.¹

Genom denna skrivelse vill undertecknade rektorer öppna upp för en framåtsyftande dialog om Europauniversiteten och det framväxande Europeiska området för utbildning. Det Europeiska utbildningssamarbetet går mot en betydligt mer fördjupad integration. Våra nationella regelverk och praxis prövas redan i de samarbeten som vi verkar i. Det är av största vikt att Sverige så snart

¹ Rådets resolution om vidareutveckling av det europeiska området för utbildning som stöd för framtidsorienterade utbildningssystem 2019/C 389/01

som möjligt gör sin röst hörd på europeisk nivå när EUI-och EEA-frågor diskuteras. Vi har därför beslutat att sammankalla en gemensam arbetsgrupp för att utreda konsekvenser av förslag rörande EEA och EUI för svenska lärosäten och svenskt regelverk.

Mot denna bakgrund vill vi verka för en samsyn med Utbildningsdepartementet kring ett antal övergripande frågeställningar. Dessutom vill vi uppmärksamma Utbildningsdepartementet på våra handfasta erfarenheter och kunskaper om Europauniversiteten som är relevanta för policyutvecklingen på europeisk nivå.

Övergripande frågeställningar

På en övergripande nivå vill vi peka på följande frågeställningar som vi ser för Europas utbildningssamarbete i framtiden, samtliga med direkt bäring på EUI.

1. Relationen mellan Europa och resten av världen

Europauniversiteten är ett initiativ för de länder som deltar i Erasmus+ (dvs EU27, EFTA-länderna förutom Schweiz, samt tre anslutningskandidater). Denna geografiska begränsning innebär att Europauniversiteten inte kan inkludera universitet i världens mest folkrika och utvecklingsinriktade länder. Det är angeläget att de djupa universitetssamarbeten som nu utvecklas också kan inkludera universitet och samarbetspartners i samtliga länder som deltar i Bolognaprocessen och längre bort. De allianser som nu skapas har potential att främja dialog och bygga förtroende mellan EU och andra länder och regioner genom utbyte av kunskap och samarbete med målet att möta gemensamma problem mer effektivt, såsom att nå FNs hållbarhetsmål 2030. Vi ser därför fram mot Kommissionens meddelande 2021 om ett globalt förhållningssätt till forskning, innovation, utbildning och ungdomsfrågor. Ett allt för stort, om än vällovligt fokus, på EU-samarbete hotar att utesluta Europas universitet från samarbete med utomeuropeiska lärosäten.

2. Integration av öst/väst och centrum/periferi

Det europeiska utbildnings- och forskningslandskapet är diversifierat med skillnader i kulturer, traditioner, regelverk och finansiering. Samtidigt drivs universiteten av liknande värderingar och intressen. Detta gör att nära samarbeten mellan universitet i olika delar av Europa är förhållandevis lättstartade och att skillnaderna mellan lärosätena medför stor potential för nyskapande. Men tillgången till högkvalitativ utbildning för medborgare skiljer sig kraftigt inom Europa. Samarbeten inom Europauniversiteten skapar förutsättningar för att jämna ut de skillnader som finns i Europa. Med ökat akademiskt utbyte och sänkta trösklar blir utbudet bredare för Europas studenter, till gagn för den enskilde liksom för berörda länder. Detta är en viktig uppgift som också kan relateras till FNs Agenda 2030.

3. Balans mellan utbildning och forskning

Inom Europauniversiteten kommer universiteten att samarbeta inom alla sina verksamhetsfält. Detta gör samarbetena särskilt intressanta och bidrar till deras stora potential. Genom att inkludera såväl forskning som utbildning och dessutom inbegripa samarbetspartners från resten av samhället, skapas möjlighet till betydande synergier. Det skapar också större intresse och acceptans för projekten internt på lärosätena. Att medel till Europauniversiteten kommer ur såväl Erasmusprogrammet som Horizon 2020 utgör en viktig markör för ambitionen att verksamheterna inom Europauniversiteten ska skapa avtryck och vara långsiktigt hållbara. Vi anser att det är rimligt att medel till Europauniversiteten för forskning och utbildning ger förutsättningar för en god balans mellan Europauniversitetens olika verksamheter med finansiering från såväl EU-nivån som nationellt. Det är emellertid också viktigt att nationellt stöd

till forskning, utbildning och innovation koordineras med de satsningar som görs på Europauniversitetet ur EU-medel.

Den långsiktiga finansieringen bortom de första tre åren av de Europauniversitet som är framgångsrika och hållbara bör även betraktas i en svensk kontext. Hur kan exempelvis utbildnings- och forskningsanslagen användas inom ramen för universitetssamarbeten där det internationella studentutbytet är mycket intensivt eller där studenters prestationer inte kan knytas till det ena eller det andra universitetet?

4. Bologna-processen

Inom Europa finns idag en rad viktiga instrument och initiativ kopplade till Bologna-processen för att underlätta samarbete mellan universitet i europeiska länder såsom det Europeiska kvalifikationsramverket, ECTS, European Standard and Guidelines for Quality Assurance och organisationen för erkännande (ENIC-NARIC). Men trots de viktiga framsteg som gjorts inom Bologna-processen under dess över 20-åriga historia, har överenskommelser inte implementerats i tillräcklig utsträckning i alla deltagande länder. Vi menar att de reformer som överenskommit inom Bologna-processen måste implementeras och följas upp innan avsevärda nya steg tas för att integrera utbildningssystemen i Bologna-processen. Detta är avgörande för att skapa den tillit som krävs för djupt ömsesidigt samarbete om utbildning. Vi menar också att Bologna-processen med sin öppenhet och transparens är viktig för att stimulera vidare strukturellt samarbete inom högre utbildning i Europa.

5. Autonomifrågan

Eftersom universitetet och högskolorna i Sverige oftast är statliga myndigheter och reglerade av lagar och förordningar kommer det krävas en mängd beslut av riksdag och regering för att nationellt skapa förutsättningar för Europauniversitetet och det djupa samarbete som de medför. Inte minst gäller det förutsättningarna för hur vi planerar och genomför utbildningar och mycket av det som ryms inom vårt begrepp studieadministration. Det aktualiserar återigen behovet av autonomi och en annan juridisk form.

Skapandet av European Education Area och Europa-universitetet

För oss är det Europeiska utbildningsområdet ett viktigt initiativ och vi välkomnar meddelandet ”Achieving the European Education Area by 2025” från EU-kommissionen. Vi ställer oss bakom Kommissionens vision om det Europeiska området för utbildning ”*in which learning, studying and doing research would not be hampered by borders. A continent, where spending time in another Member State – to study, to learn or to work – has become the standard...*”. Ett sådant europeiskt område för utbildning måste vara öppet för globalt samarbete, och bygga på kvalitet och ömsesidigt förtroende för utbildningssystem. Härigenom kan vi utforma ett område där studiemeriter erkänns automatiskt och är ömsesidigt erkända och där alla invånare har möjlighet att studera eller praktisera utomlands i forskningsnära miljöer.

Vi ser särskilt positivt på målsättningen att nå ett närmare samband mellan forskning och högre utbildning även i policy- och finansieringsinstrument på europeisk nivå. Detta menar vi skapar förutsättningar för avsevärda kvalitetshöjningar i såväl forskning, utbildning som i vår samverkan med andra delar av samhället. Härigenom ökar också vår potential att bidra till ett starkt, uthålligt och flexibelt Europa. De Europauniversitet som skapats är det tydligaste exemplet på att kommissionens ambitioner redan har effekt.

Vi utgör aktiva och pådrivande parter i våra respektive Europauniversitet där vi kan dela med oss våra erfarenheter och lära av andras. Europauniversiteten har givit en betydelsefull injektion till utvecklingsarbete när det gäller så väl internationellt samarbete men också inom många andra delar av våra universitet. Att samarbetena inte avstannat nämnvärt under Covid-19 är ett tecken på samarbetenas styrka och universitetens flexibilitet.

Sverige har lång erfarenhet inom många av de områden som Kommissionen nämner som utvecklingsområden. Exempel på sådana områden är fristående kurser (micro credentials), uppföljning av studenter och statistik, ett decentraliserat men gemensamt system för registrering av studiemeriter, och inte minst ett utbildningssystem som understryker jämlikhet genom likvärdighet och diversitet. Dessutom kan vårt samarbete inom Norden vara en förebild i utformningen av automatiskt erkännande och gemensamma principer rörande tillträde till högre utbildning. Till detta bör läggas den höga kvaliteten, pedagogiskt och strukturellt som svensk högskoleutbildning håller. Vi anser därför att Sverige och svenska lärosäten har ett ansvar att erbjuda och tillgängliggöra dessa erfarenheter och kunskaper i de processer för utveckling av gemensamma europeiska system som har pågått under en tid. Vi vill göra detta i dialog med det svenska utbildningsdepartementet, i de Europauniversitet som vi deltar i och i direkt kontakt med EU-kommissionen och andra organisationer som arbetar med dessa frågor på europeisk nivå. Vi vill också verka för dialog mellan Europauniversitet kring de utmaningar vi identifierar i det allt närmare samarbetet över gränser.

De utmaningar vi har identifierat i samarbetet inom Europauniversiteten är av vitt skild natur och spänner från övergripande principiella frågeställningar till rent tekniska svårigheter. Vi vill här peka på ett antal särskilt viktiga områden för svenska universitet. Vissa av dessa behöver lösas på nationell nivå medan andra hör hemma på EU-nivå.

1) Kvalitetssäkring

Grundläggande för internationellt samarbete är ömsesidigt förtroende för varandras verksamhet. Därför anser vi att utformningen av en gemensam syn och ett gemensamt ansvar för kvalitetssäkring av den verksamhet som bedrivs inom Europauniversiteten bör ges högsta prioritet.

2) Studentinflytande

Högskoleutbildning av hög kvalitet är studentcentrerad och avpassas efter studenters och samhällets behov. Av den anledningen är det av stor vikt att studenter till fullo ses som medskapande i de Europauniversitet som etableras. Vi avser att inom de Europauniversitet vi medverkar i driva frågan om studentinflytande så att studenternas röster blir hörda. Vi vill också påverka de Europauniversitet vi medverkar i att inta tydliga positioner i den här frågan, som förebilder för hela Europauniversitetsinitiativet.

3) Juridisk form och gemensamma stadgar för Europauniversitet.

De flesta svenska lärosäten är offentliga myndigheter och därmed juridiskt sett en del av den svenska staten. Det innebär att lärosätenas möjligheter att ingå avtal och att ingå som medstiftare, delägare eller medlem i internationella samarbeten är kringskuren. Detta är ett problem idag och kommer att bli en stor utmaning i ljuset av de långtgående målsättningar som EU-kommissionen har med EUI-initiativet.

4) Europeisk examen

Svenska lärosäten kan enligt högskolelagen och högskoleförordningen utfärda de examina som anges i högskoleförordningen. Det finns också möjligheter att utfärda dubbla examina och i vissa fall gemensamma examina. Däremot har svenska lärosäten inte någon möjlighet att utfärda examina som regleras av någon annan part än den svenska regeringen. Vi anser att ett system för automatiskt erkännande av examina och möjligheter till gemensamma examina först bör undersökas till fullo innan en Europeisk examen etableras.

5) Tillträde

Det sätt som studenter antas till ett universitet skiljer sig mellan länder och bygger i hög grad på kopplingen till gymnasieutbildning eller motsvarande. Studentutbyte inom Erasmusprogrammet har byggt på principer om utbytesstudier, vilket gör att tillträdesregler och antagningssystem inte varit tillämpliga. I universitetssamarbete av betydligt närmare sort kan vi förutse att principer om tillträde kan behöva synkroniseras mellan lärosäten i olika länder för att utbildningssamarbete ska fungera sömlöst.

6) Studiestödssystemet och studieavgifter

Inom EUI och det nya Erasmus-programmet kommer utbildningsformer som virtuellt utbyte, ”blended mobility”, kortare gemensamma sommarkurser bli allt vanligare. Möjligheten för studenter att ta del av detta idag och samtidigt uppbära studiemedel är inte helt enkel. Skall svenska lärosäten kunna delta fullt ut i Europauniversitetssamarbeten bör detta ses över. Likaså behöver en översyn göras av de avgiftsskyldiga studenternas möjligheter att delta i de aktiviteter som Europauniversiteten genererar.

Utveckling framåt

Det är viktigt att Europauniversiteten utvärderas och att de erfarenheter som gjorts sätts i relation till nationella regelverk. Det är också viktigt att de bildade Europauniversiteten, liksom de enskilda ingående universiteten, har tillräckliga förutsättningar för att kunna utvecklas till fullskaliga och långsiktigt hållbara samarbeten. Stöden bör utformas med eftertanke och universitetens ekonomiska förutsättningar att självständigt fatta strategiska beslut som gynnar samarbeten behöver säkerställas. Det kan röra ändringar i regelverk eller/och stabilare finansiering.

I Sverige är det främst universitet som ingår i Europauniversitet. Det är angeläget att även andra lärosäten ges möjlighet att ingå i dessa nätverk och delta i utvecklingen av det Europeiska området för utbildning. De erfarenheter som dras i pilotomgången riskerar att inte omfatta aspekter som är särskilt viktiga för andra typer av lärosäten än relativt forskningsintensiva universitet. Det är också fundamentalt viktigt att utvecklingen av det Europeiska utbildningsområdet leder till inkludering, och inte att det skapas ett A- och ett B-lag

Eva Wiberg

Ole Petter Ottersen

Astrid Söderbergh Widding

Göteborgs universitet

Karolinska institutet

Stockholms universitet

Sigbritt Karlsson

Kungliga tekniska högskolan

Stefan Bengtsson

Chalmers tekniska högskola

Eva Åkesson

Uppsala universitet

Birgitta Bergvall-Kåreborn

Luleå tekniska universitet

Peter Aronsson

Linnéuniversitetet

Lars Strannegård

Handelshögskolan i Stockholm

Torbjörn von Schantz

Lunds universitet

Jan-Ingvar Jönsson

Linköpings universitet

Agneta Marell

Jönköping University

Ordf. för SUHF:s expertgrupp för internationalisering